

Djurskydd

Många hälsofiender i ”Fårens kungarike”

Storbritannien ser vi gärna som ett kungarike för fårskötseln: stora betesområden, fantastisk grästillsväxt, låga vinterkostnader och bra priser för kött och ull. Ändå brottas man med stora hälsoproblem, bland annat inälvsparasiter och fotröta.

Av Storbritanniens 22 miljoner får går 4 % och haltar, de flesta på grund av fotröta. Det kostar fårnäringen mer än 24 miljoner pund per år. Andra stora problem är resistens

mot avmaskningsmedel, abortsjukdomar, skabb och hög lammdödlighet. En del av dess hälsoproblem togs upp vid Sheep Veterinary Society's höstmöte i oktober.

I samband med mötet besökte vi bland annat fårägare på Isle of Mull och Ionna. Här kan lammdödligheten vara extremt hög: 25-60 % räknat på antalet foster per dräktig tacka och fram till juni (lamning i april).

Örn tar lamm

En del fårägare anser havsörn och

kungsörn vara det största problemet och att dessa dödar många lamm. Ornitologer och naturvårdare menar däremot att örnarna orättvist får skulden och att det måste finnas andra orsaker till att så många lamm försvinner. Men egentligen saknas fakta om när och varför så många foster/lamm dör. Eftersom man både vill hålla landskapet öppet med betande får och bevara örnarna kommer forskare därför att objektivet kartlägga orsakerna till lammdödligheten.

Fårhälsoproblem i Skottland

Vad kan vara en mer typisk bild från Skottland: ett slott i grästen, omringat av Highland Cattle!

Lammrådgivare i samverkan
GIMRARNA

Den vanligaste färrasen på öarna och i skotska högländerna är Scottish Blackface och korsningar med denna.

Många rutinbehandlingar

En fårägare visade oss en lista över alla rutinbehandlingar som de gjorde vid gården. Han har 750 tackor och säljer de flesta lamm för vidareuppfödning till slakt. Samtliga djur behandlas vid olika tillfällen och med olika preparat – sammanlagt avmaskade man elva gånger (tackorna tre gånger!) med minst sex (!) olika preparat. De behandlar mot fästingar och ohyra fem gånger och vaccinerar mot olika sjukdomar (aborter, "louping ill" – en fästingburen sjukdom, klostridioser, pasterurella) åtta gånger per år. Dessutom behandlar man lammen mot koccidios innan de transporteras iväg för försäljning. Alla lamm får också en dos med spårämnen i juli.

Sammanlagt är dessa behandlingar mycket kostsamma och inte alltid vare sig genomtänkta eller delar av en hälsoplan som gjorts upp tillsammans med en veterinär.

Resistensproblem

Många gårdar har problem med resistens mot avmaskningsmedel. Avmasknings- och avlusningsmedel är receptfria i Storbritannien och säljs av olika firmor vars försäljningsargument inte alltid är seriösa ur djurhälso- och miljösynvinkel. Det kan vara svårt för en veterinär eller lammrådgivare att få gehör för en mer långsiktig strategi, dvs att inte avmaska i onödan, ta träckprov och, framför allt, göra en betesplan!

Forskning pågår

Men vad görs då för att bekämpa "kungarikets" fiender?

På Moredun Research Institute utanför Edinburgh har man bedrivit forskning om fårsjukdomar sedan 1920. Huvuduppgiften är att förebygga och kontrollera sjukdomar hos lantbrukets djur. Det var här man tog fram vaccin mot pasteurellos, kartlade hur toxoplasmos och enzootisk abort sprids och satte samman ett program för behandling av hypotermi-lamm.

Idag pågår flera forskningsprojekt, bland annat om:

Aborter

Man har redan vaccin mot toxoplasmos och enzootisk abort men många aborter får tyvärr inte sin förklaring och kan därför inte förebyggas. Nu studerar man en protozoo, Neospora, som man menar kan vara en förklaring. Man vet att aborter hos nötkreatur kan orsakas av Neospora och tror att den är underdiagnosticerad hos får. Neospora, som liknar Toxoplasma, sprids från hundar, men kan även överföras från tacka till lamm. De smittade djuren blir däremot inte immuna som vid toxoplasmos. De smittar därför hela livet varför det är viktigt att hitta smittspridarna om man ska kunna förebygga aborter.

Resistens mot avmaskningsmedel

Man undersöker hur resistens mot avmaskningsmedel uppstår och hur man

ska kunna bevara effekten av dom så länge som möjligt. Man har utbredd resistens mot såväl benzimidazoler (varav Axilur, Rintal och Valbazen är registrerade i Sverige) och till viss del även mot avermektiner (Ivomec och Noromectin i Sverige). På senare tid har man även fått resistens mot triclabendazol (Fasinex) som används mot stora leverflundran.

Immunitet

En särskild forskargrupp studerar hur immunitet uppstår vid olika sjukdomar. Kunskapen används för att utveckla vaccin, bland annat mot juverinflammation, och för att ta fram skötselmetoder som kan kontrollera sjukdomar.

Parasiter hos viltlevande får

En intressant studie som vi fick höra om under Sheep Veterinary Society's möte handlar om att undersöka parasiter hos en flock får som lever vilt och inte har påverkats av avmaskningar. I träckprov har man sett ungefär lika många parasitägg som hos friska vuxna får på gårdar, men antalet parasitarter har varierat betydligt mer hos de viltlevande fåren. Haemonchus förekommer även hos dem men bara i lågt antal och utan att djuren tycks visa symtom. Man har också upptäckt arter som inte tidigare har påvisats hos får eller i landet. Kan det vara så att mångfalden parasiter gör att de håller varandra i schack? Syftet med studien är

Både får och vallhundar har en fin utsikt över öar och hav - binner de njuta?

Highland Cattle är en välkänd representant för Skottland och ses ofta betande tillsammans med fåren.

En vanlig syn i Skottland: Får som letar efter gräs mellan ljung och ormbunkar. Längre ner mot gården och hanteringsanläggningen är gräset kraftigt nerbetat.

Fotot är tagen en sen eftermiddag på ön Colonsay utanför Skottlands västkust.

att förstå hur man kan hantera parasiter hos fåren på ett mer uthålligt sätt utan att använda avmaskningsmedel.

Djurvälfärd och miljö

Vid Scotland's Rural College (SRUC) arbetar man bland annat med djurvälfärd och kopplingen näringsintag - parasitinfektioner. Skotska och etiopiska forskare samarbetar för att identifiera och undersöka växter som kan användas för att kontrollera parasiter. Ett förhoppningsvis framtida alternativ till avmaskningsmedel!

Cathy Dwyer som har varit i Sverige och föreläst för fårägare har länge intresserat sig för hur bland annat modersegen-skapet påverkar avkommans livskraft. Just nu forskar hon på vilken betydelse upplevelser tidigt i livet har på beteende och utvecklingen av stressreaktioner och vilka konsekvenser en svår förlösning har för djurets fortsatta hälsa.

På SRUC undersöker man också olika metoder för att minska växthuseffekten och kolförluster. Deras resultat kan komma att påverka framtida beslut inom EU om jordbruksmetoder och djuruppfödning.

Kan vi lära av Skottland?

Flera sjukdomar har först upptäckts och diagnosticerats i Storbritannien innan vi har sett dem här i Sverige, till exempel Border disease och fotröta. Genom att hålla ögonen på vad som sker i andra länder kan vi snabbare identifiera nya sjukdomar hos oss.

Ett exempel på nya diagnoser är Neospora som i Sverige bara har påvisats hos några procent av hundar och nötkreatur, men ännu inte hos får. Man kan ändå ha Neospora i åtanke om en fårbesättning råkar ut för aborter år efter år, särskilt om det sker hos samma tacklinje.

Allt som rör parasiter är av intresse eftersom de påverkar lammproduktionen i hög grad. Här ligger Sverige däremot i framkant. Vi avmaskar bara vid behov och tänker mer på betesplanering. Vi har (tack och lov) inte så stora problem med resistens mot avmaskningsmedel. Vidilab kan urskilja Haemonchusägg från andra parasitägg vilket är världsunikt! Den kunskapen ger oss möjlighet till riktad behandling och att förutse behandlingens effekt bland annat på lammens tillväxt.

Eftersom vi har fått ett ökande problem med stora leverflundran är det intressant att följa forskningen på Moredun. Man försöker påvisa omogna stadier av leverflundra hos djur, det vill säga innan de hinner göra skada i levern och föröka sig, och man arbetar för att få fram ett vaccin mot denna besvärliga parasit.

Stolt!

Återigen har jag lämnat ett av de stora fårlanderna med en känsla av tacksamhet – och stolthet – över vår omsorg om djurens välfärd och hälsa, och att vi inte har många av de svåra fårsjukdomar som finns där. Hoppas att vi kan hjälpas åt att hålla dom borta! Och om vi behöver kan vi rådfråga våra veterinärkollegor i Storbritannien – bara ett telefonsamtal bort!

*Veterinär Åsa Lindqvist
Fä & Folk*

Vill du läsa mer?
Titta in t ex på följande websidor:
www.moredun.org.uk/research
www.research.ed.ac.uk
www.sruc.ac.uk